PA 6411
.05
Copy 1

PA 6411
.05
Copy 1

PA6411
.Q5

Anteckningar

till

Q. Horatii Flacci Lib. I Od. 28.

Akademisk Afhandling,

som,

med vidtberömda Philosophiska Facultetens i Lund tillstånd,

för vinnandet af lagerkransen,

kommer att offentligen försvaras

af

LARS JOHAN OLANDER,

Philos. Cand. af Göthiska Nationen,

å Lärosalen N:o 1, Onsdagen den 25 Maj 1859,
kl. 9 f. m.

Lund,
tryckt uti Berlingska Boktryckeriet,
1859.

PA6411
.05

Åt

OSCAR SMEDMARK

f. d. discipel.

Hvilken verldsåsigt Horatius hyllade, uttalas temligen tydligt i denna sång. Ehuru man icke kan säga, att han följde någon bestämd philosophisk skola, utan var liksom Romarne i allmänhet eklektiker, genomgår dock en grundtanke hans skrifter, nemligen att icke för mycket anstränga sig i lifvet, vare sig med ideella eller materiella ting. Att sväfva för vidt ut i den förra rigtningen borde menniskan undvika, emedan det öfverskred hennes krafter och hon sålunda förgäfves ansträngde sig [1]).

Såsom stöd för denna tendens i hans åsigt kan bland många andra ställen anföras:

Tu ne quæsieris (scire nefas) quem mihi quem tibi
finem di dederint, Leuconoe, nec Babylonios
temptaris numeros [2]) etc.

---

[1]) Detta närmar sig till ett moment af Aristippi d. ä:s philosophie, som påstod, att de blott theoretiska kunskaperna äro utan värde.

[2]) Od. I. 11.

Äfven följande verser gå ut på enahanda sak:

Quid sit futurum cras, fuge quærere, et
quem fors dierum cumque dabit, lucro
Appone [3]) etc.

Den sednare rigtningen eller det ständiga sysselsättandet med det materiella vore menniskan ovärdigt och skadligt, ty hon skulle derigenom lätt kunna nedsjunka till en slaf under de råa och sinliga njutningarne, hvilket vore förderfligt, alldenstund ingen skillnad då blefve emellan menniskan och det förnuftslösa djuret. Att man sålunda bör vara herre öfver det sinliga och ej tvertom, visar han klart genom satsen "*res tibi submittas, non te rebus.*" Horatius ville hålla en medelväg mellan båda dessa rigtningar. De sammanfalla alltså hos honom till en grundtanke, nemligen att icke för mycket bekymra sig om det tillkommande, men glädja sig åt den närvarande dagen, medan man har den.

I förevarande sång målar skalden med stort vemod kortheten och obestämdheten af lifvet. Man må hafva forskat aldrig så djupt i naturens hemligaste gångar, ja så djupt, att man kunnat räkna sandkornen på hafvets botten och på jordens fasta yta, att man kunnat tälja himmelens stjernor; man må hafva njutit aldrig så stort anseende, varit så högt uppsatt, att man till och med blifvit hedrad som gäst vid sjelfva Gudarnas måltider, man kan likväl icke undgå nödvändighetens stränga lag. Denna lag, som gäller för alla utan undantag, bjuder menniskan ovilkorligt

---

[3]) Od. I. 9. 13—15.

att dö. Döden skonar ingen, "dess väg måste en gång af hvar och en trampas".

Då man nu betänker, hvilken föreställning Romare och Greker gjorde sig om underjorden, att lifvet der var ett eländigt skugglif utan friskhet och styrka, en vanmägtig, evigt enahanda dröm i jemförelse med jordelifvets kraftfulla och omvexlingsrika verksamhet, en uppfattning hvarpå hos Homerus samtalet mellan Achilleus och Odysseus lemnar tillräckligt bevis [4]), och att den dödes ande ej ens fick njuta detta skugglif, utan kringirra mellan Cocytens strand och jorden, tills kroppen blifvit beströdd med jord, må man icke undra öfver Horatii vemod vid tanken härpå.

Om tiden då denna sång författades är man ej ense. Man antager dock numera tämligen allmänt med Ritter [5]), att det skedde år 718 a. u. c., sedan Horatius året förut i sällskap med Mæcenas gjort en resa till Brundisium och Tarentum och der fått ämnet för sången.

Bland Philologerna hafva meningarne varit och äro ännu delade i afseende på den allmänna uppfattningen af denna sång, nemligen huruvida den bör tänkas såsom en dialog (och i det fallet mellan två eller tre personer) eller såsom en monolog, åtminstone så att blott en är talande, om också talet är rigtadt till en annan. Hvil-

---

[4]) Odyss. XI. 467—504.

[5]) Se Ritter I. d. s. 104.

kendera af dessa åsigter har för sig största sannolikhet att vara den rätta, vill jag söka i korthet angifva.

Sjelfva hufvudinnehållet af sången är ungefär detta: Äfven du, Archytas, i lifstiden en skarpsinnig betraktare af tingens väsende, hvilar under en handfull jord på kusten af Tarent. Icke heller du kunde undfly den lott, som är för alla gemensam. Somliga träda ur lifvet på ett sätt, andra på ett annat, än af faror på hafvet betvungna, än af krigens vexlingar, än af våldsamma sjukdomar. Också jag blef ett offer uppvräkt af stormen på Illyriens kust; men du, seglare, bered du mig hvila derigenom att du kastar tre gånger jord på min ännu obegrafna kropp. Om du gör detta, skola de mägtige Gudarne, Jupiter och Neptunus, tillskynda dig all lycka. Nekar du mig deremot denna tjenst, så blir icke blott du, utan ock möjligen dina afkomlingar hemsökta af ett välförtjent straff.

De, som anse sången för dialog mellan Archytas, hvilken då med stöd af 21 v. antages hafva omkommit genom ett skeppsbrott, och en sjöfarande, som händelsevis råkat på Archytas kropp, af vågorna kastad nära Matinska stranden, äro icke ense angående fördelningen af samtalet, i det att t. ex. Doering och flera med honom tilldela de 6 första verserna åt nauta, men låta Archytas' ande tala ifrån och med v. 7 till slut, då åter andra, t. ex. Dillenburger, öfverlåta de 16 första verserna åt nauta.

Den förra indelningen är utan tvifvel bättre i det afseendet, att den åt philosophen inrymmer den skönaste och bästa delen af sången såsom bestående af tankar, de der mera värdigt lämpa sig för och öfverenstämma med

tankerigtningen hos en man, som gjort forskandet efter sanningen till mål, än en kringflackande nauta, hvilken det onekligen skulle ligga mer om hjertat, att fylla sitt skepp med gods, än hufvudet med visdomsläror.

Sålunda är den andra indelningen mindre tillfredsställande, då den lägger den noggranna kännedomen om forntiden, som skildras, bekantskapen med Pythagoras lefnadsöden och philosophie i munnen på nauta.

Dansken Baden har efter Sanadon m. fl. infört nauta talande äfven i v. 14, emedan "*judice te*" måste tillämpas på Archytas såsom mera competent att bedömma Pythagoras som philosoph. Det finnes icke något ord, som förmedlar denna öfvergång. Dessutom förefaller det orimligt, att tänka, det Archytas skulle afbrytas midt uti sitt höga och innehållsrika tal, hvilket icke kunde annat än försätta nauta i den djupaste förundran och tystnad, enär det sträckte sig utöfver hans föreställningar om det andra lifvet och hvad som föregår i andens verld, alldenstund handelsspekulation utgjort den sfer, inom hvilken hans verksamhet rörde sig.

Alla dessa och dylika indelningar äro förvända, om man ser närmare på saken. Deras sträfvan, som göra sången till dialog, går nu ut på att få Archytas begrafven. Men till och med de första orden:

Te maris et terræ numeroque carentis arenæ
mensorem cohibent, Archyta,
pulveris exigui prope litus parva Matinum
munera,

visa tydligt, att denna begrafning försiggått. Också kan man icke förstå, hvaraf den talande skulle fått anledning att ställa sitt tal till Archytas' vålnad, hvilken väl icke får tänkas hafva visat sig och sjelf gifvit sig tillkänna, så vida icke en grafhög i grannskapet af traditionen eller folktron varit betecknad såsom Archytas'. Således hade Archytas' ande redan fått hvila och behöfde icke be om någon jord. Alltså är det orimligt, att införa honom såsom talande. De åter, som införa nauta såsom den andre talaren, kunna icke anföra annat för sitt påstående, än orden:

me quoque devexit rapidus comes Orionis,
Illyricis Notus obruit undis,

liksom den olyckan, att omkomma genom skeppsbrott, icke kunde drabba andra än sjömän.

Också den noggranna bekantskapen med Archytas, hvilken tillkännagifves i de 6 första verserna, samt, enligt hvad förut blifvit anfördt, de mythologiska berättelserna, Pythagoras' philosophie, betraktelserna öfver de dödligas lott, de döendes olika slut, är ett alltför främmande gebit för en vanlig sjöfarande. Allt detta antyder snarare på en, som är väl bevandrad i litteraturen och i sagan samt ej obekant med philosophernas lärosatser. Således förefinnes knappast något förnuftigt skäl att antaga någon nauta såsom talare. Såväl i anledning häraf som af de olika åsigter, de nämnda jemte flera andra interpreter hysa om indelningen af sången, hvilket allt blir mycket otillfredsställaude, återstår för en klar uppfattning af densamma ingen annan utväg, än den, som också säkert är den enda rätta, att antaga den tanke, Prof. Ek, dels på föreläsningar, dels i enskilt medelande, samt Ritter framkastat.

Hela sången häntyder onekligen, som sagdt är, på en lärd man. Denne, som kan antagas på återvägen från en till Grekland företagen studiiresa hafva omkommit genom skeppsbrott i grannskapet af Tarent, och, såsom obegrafven, irra omkring på sin fädernejord, utbrister vid åsynen af Archytas' grafkulle, i närheten af Tarentum, visserligen i klagan öfver lifvets förgänglighet, men skattar likväl Archytas lycklig i hans jemförelsevis afundsvärda ställning att hafva blifvit begrafven och sålunda funnit ro i de dödas rike. Jag deremot, vill han säga, som också, liksom du och många i lifvet hvar på sitt sätt utmärkta män, blifvit dömd af ödets hårda lag, har icke ens blifvit bevärdigad med denna ringa och sista gärd, som annars bevisas den döde. Han beder i sammanhang härmed en från Tarents hamn utlöpande seglare att, innan denne styrde kosan utåt hafvet, bevisa honom den obetydliga tjensten att kasta 3 gånger jord på hans döda kropp.

Berättelsen om en sådan skeppsbruten torde i Tarent, under skaldens vistelse derstädes med Mæcenas, hafva varit i omlopp och tillsamman med traditionen om Archytas' grafhög gifvit anledning till denna phantasi. Så mycket om innehållet.

I afseende på sjelfva texten länka sig till denna uppfattning helt osökt följande anmärkningar:

v. 1—6 *Maris et terræ mensorem = geometram*, en som kan uträkna jordens, hafvets och himmelens olika regioner. Att en sådan vetenskap medför stor förnöjelse äfven för de mera bedagade, derpå lemnas exempel af Ciceros samtal om ålderdomen, der det heter om en C. Gallus: *Videba-*

mus in studio dimetiendi pœne cœli atque terræ C. Gallum familiarem patris tui Scipio. Quoties illum lux noctu aliquid describere ingressum, quoties nox oppressit quum mane cœpisset? Quam delectabat eum defectiones solis et lunæ multo ante nobis prædicere? [6]).

Archytas från Tarent, Pythagoreisk philosoph, stor mathematiker, statsman och fältherre, egnade sig i Metapontum åt studiet af Pythagoreiska philosophien. Han var samtidig med Plato och lefde ännu då denne reste till Sicilien. Man kan derföre icke betrakta honom såsom lärare till Philolaus, hvilken var äldre, ännu mindre såsom omedelbart lärjunge åt Pythagoras. Man tillskrifver honom uppfinningen af den analytiska methoden i Mathematiken och lösningen af flera geometriska och mekaniska problemer.

Parva munera exigui pulveris, med prydlighet uttryckt i stället för:

pulvis exiguus, exigua pulveris pars. Munera vill säga de alra sista ärebetygelserna mot en död och bestodo uti "*tumulus exiguus*", som ovilkorligt borde af hvar och en uppkastas öfver en död kropp, hvilken påträffades obegrafven. Den, som försummade denna pligt, var förbunden att försona åsidosättandet häraf genom att offra ett svin till Ceres. Af denna orsak upprättade man för vänner och slägtingar, som dogo utomlands eller hvilkas döda kroppar

---

[6]) Cic. de sen. Cap. 14.

Om Archytas hafva flera lärde skrifvit t. ex. Hartenstein, "de Archytæ Tarentini fragmentis philosophicis" (Lpz 1833) och Gruppe, "Über die Fragmente des A. und der ältern Pythagoräer" (Berl. 1840).

man icke kunde återfinna, en tom grafhög (tumulus honorarius). Man fruktade icke heller för något dödssätt så mycket, som att omkomma af skeppsbrott.

Huru mycken vigt man lade på den omständigheten att blifva väl jordad, visar sig öfverallt hos de gamle, der denna sak kommer till tals, så t. ex. hos Virg. III: 41 utropar Polydorus: *jam parce sepulto,* då Æneas genom uppryckande af de på hans graf vexande telningar oroade honom, och längre ned v. 62—68 beskrifvas huru *ingens adgeritur tumulo tellus* och en ordentlig likbegängelse firas, för att ånyo bringa till lugn hvila den så oförvarandes oroade döde i sin graf.

Då den döde afled bland vänner och landsmän antingen hemma eller uti krig, anställdes begrafning med ovanliga högtidligheter [7]).

Då en person aflidit, ropade de närvarande honom vid namn flera gånger och uttalade orden *ave* eller *vale.* Häraf *conclamare aliquem,* gifva någon förlorad, och talesättet *conclamatum est,* det är förbi!

Derefter nedlades kroppen på jorden (deraf *depositus,* förlorad) och tvåddes med varmt vatten, kanske för att, om möjligt, åter få honom till lif. Trälar vid namn *pollinctores* smorde liket med välluktande kryddor.

Sådane *pollinctores* voro i tjenst hos *libitinarii,* hvilka hade sig ålagdt att ombesörja likbegängelserna. I Rom

[7]) Se Iliad 23 sång.

fanns ett tempel, helgadt åt *Venus Libitina*, der alla dödsfall måste anmälas [8]). Liket kläddes i den bästa togan, som den döde i lifstiden egt, borgare deremot i hvit och magistratspersoner i *toga prætexta*. Liksängen blef stundom bekransad med löf och blomster, och hade den döde för ådagalagd tapperhet erhållit en krona, sattes denna på honom. I hans mun stacks ett litet guldmynt (*triens*), för att dermed betala Charon färjelön, som kallades *naulum*.

Bland Romarne omtalas förnämligast två slags likbegängelser: 1) *funera indictiva*, emedan folket kallades till dem genom en härold efter ett visst formulär. Den märkvärdigaste af dessa slags likbegängelser var den, som kallades *funus censorium*, och inbegrep under sig *funus consulare*, *prætorium*, *triumphale*. *Funera indictiva* kallades äfven *publica*, då förtjente män begrofvos på statens bekostnad [9]), och *collativa* då flere dertill sammansköto penningar [10]),

2) *funera tacita*, som plägade anställas med mindre högtidligheter. Barns likbegängelse kallade man *acerbum*, ynglingars *immaturum*. I äldre tider plägade likbegängelser ske om natten vid skenet af facklor, på det att tåget icke skulle möta en magistratsperson eller prest, hvilka embetsmän blefvo orena vid åsynen af ett lik. I sednare tider åter anställdes *funera indictiva* om dagen, på det att deras prakt skulle bättre synas. Men *funera tacita* förrättades alltid om natten [11]).

---

[8]) Rom Ant.: likbegängelser.

[9]) Tac. III. 48.

[10]) Id. II. 33.

[11]) Lindf. Ant. s. 468.

Cohibere = omsluta, omfamna, förekommer hos Hor. på flera ställen t. ex. *nec Stygia cohibebor unda* [12]), *trecentæ Pirithoum cohibent catenæ* [13]). *Aërias tentasse domos*, förklaras af de tillagda orden *animoque rotundum percurrisse polum* och betecknar detsamma som *astronomiæ operam dedisse. tentare aërias domos* vill säga: *cælum vel cæli sidera explorare, perscrutari, emetiri.* tentare i lika betydelse finnes hos Virg. *causas penitus tentare latentes* [14]). Och af Hor. säges på ett annat ställe *Babylonios numeros tentare* [15]). Således bör icke *tentare* här tagas i den mening, som skulle dermed betecknas ett gudlöst sträfvande, försök, genom hvilket Archytas som philosoph sökt inträngа i sjelfva Gudarnas innersta väsende.

v. 7—15 Den obegrafne ynglingens skugga uppräknar härefter andra utmärkta män, hvilka, ehuru de fått mycket glädja sig åt Gudarnes ynnest, likväl måste se döden. De, som tilldela detta yttrande åt Archytas, vederläggas med skäl enligt Ritter [16]) af orden *judice te non sordidus auctor naturæ verique*, hvilka ord blifvit yttrade till Archytas, den Pythagoreiska philosophiens anhängare och bedömare.

Pelopis genitor, Tantalus, konung öfver Lydien, en tid Gudarnas älskling och bordsgäst [17]), hade utspridt

---

[12]) Od. II. 20. 8.

[13]) Od. III. 4. 80.

[14]) Æn. III. 32.

[15]) Od. I. 11.

[16]) Se Ritter I. d. s. 105.

[17]) jfr. Pind. Olymp I. 54.

några af Gudarnas hemligheter, frånstulit dem nektar och ambrosia samt en gång, för att pröfva deras allvetenhet, för dem framsatt sin egen son Pelops' kött till att äta. Ingen förtärde något af rätten utom Demeter, som uppåt en skuldra. Gossen gjordes af *Ζευς* åter lefvande och den uppätna skuldran ersattes med en af elfenben. Men Tantalus lider i underverlden ett straff motsvarande hans brott. Försmäktande af törst står han i vatten, som räcker honom till hakan, men hastigt sjunker undan, så snart han vill fukta sina läppar; bredvid honom står ett träd med de herrligaste frukter, men så snart den hungrige utsträcker handen efter dessa, draga sig grenarna genast tillbaka [18]).

Hor. förbiser här med afsigt, att Tantalus varit Gudarne till förargelse och i följd deraf blifvit straffad i underjorden, och säger blott, att han, efter erhållna utmärkta hedersbevisningar, dukat under för det för alla gemensamma ödet.

Tithonus, konung Laomedons son, älskades af Eos och blef hennes make. För honom utverkade gudinnan af *Ζευς* odödlighet, men då hon glömde att tillika bedja om evig ungdom, grånade med tiden Tithonus, hans lemmar förvissnade och sjelfva stämman försvann. Hor. säger också *longa Tithonum minuit senecta.* Att han förtärts af ålderdomssvaghet förtiger Hor. och framhåller endast att han dött, ehuru han var Auroras gemål. Af medlidande förvandlade gudinnan honom till en gräshoppa. En son till Eos och Tithonus var Memnon, som

[18]) Odyss. II. 582—593.

i Trojanska kriget af Achilleus fick sin bane [19]). Minos, en son af *Ζευς* och Europa, var i lifstiden Cretas konung och lagstiftare, den äldre med detta namn och farfader till Minos den yngre, som förekommer i sagan om Theseus. För sin slägtskap med *Ζευς* blef han efter döden jemte sin broder Rhadamanthys och Æacus underdomare hos Pluto. Fastän emellertid Zeus' son och delaktig af hans rådslag, kunde han ändock icke undfly ödet. Detta uppskjutes visserligen någon gång af Gudarna mot deras älsklingar, hvilket man kan se t. ex. af åtskilliga hjeltar i Trojanska kriget, Hector och Sarpedon m. fl., men måste slutligen gå i fullbordan.

habentque Tartara Panthoiden. Med Tartara menas här naturligen de saligas, ej de osaligas, hemvist. Underjordens rike sönderfaller i 2:ne delar: *Elysion* och *Tartara.* Elysion är de saliga andarnas vistelseort, ett ljufligt fält med lagerlundar och mildt svalkande floder; här bo ibland andra de hjeltar, som kämpat och fallit för Troja. *Tartara,* ursprungligen Titanernas fängelse, oftast en benämning för underverlden i allmänhet, betecknar synnerligen i en sednare tid, särskilt det rum, der de osaliga vistas. Bägge dessa regioner af underjorden äro genom floden Styx afskiljda från den öfra verlden. I 9 slingringar kringflyter denna flod, Oceani förfärliga dotter, ingången till de dödas rike. Beledsagade hit af Hermes mottagas de aflidne, i fall de blifvit ordentligt begrafna, af färjmannen Charon, som för en ringa penning öfverfraktar dem i sin bräckliga båt. Derpå gå de till den underjordiske konun-

---

[19]) Jfr. Homer. Iliad.

gens palats och dömas af honom i förening med hans underdomare Minos, Rhadamanthys och Æacus (se ofvan) antingen till belöning eller straff. I glädjelös endrägt sitta Pluto och Proserpina på sin dystra thron och herrska öfver de dödas hemska, obevekliga rike *(tristæ, implacabile regnum)*. Vid ingången till detta ligger den förskräckliga, 3-käftade hunden Cerberus och tillåter ingen utkomma derifrån.

Fruktansvärda äro de gudomligheter, som här hafva sin boning, hämdens, dödens och trolldomens makter. Förskräckliga äro äfven genom sina blotta namn underjordens floder; med de döendes suckar flyter Acheron, den svarta Cocytus med klagoläten öfver de aflidne, Pyrephlegeton framvältrar sig med hemska lågor, endast ur den välgörande Lethe dricka de själar, som få inträda i Elysion, glömska af jordelifvets sorger.

Pythagoras från Samos, 584—504. vistades först hos Polykrates, gjorde sedermera resor sannolikt till Egypten, der han påstås hafra varit intagen i prestkasten, derefter till Grekland och *Magna Græcia*, hvarest han i Kroton stiftade det så kallade Pythagoreiska förbundet; var den förste som kallade sig *φιλοσοφος* (d. v. s. theoretiker, i motsats till *σοφος* eller den praktiskt vise). Det Pytagorieska förbundet var en slags perstkast med gemensamhet i klädedrägt, diet och egendom, samt en praktisk asketisk syftning och aktning för stiftaren (*αυτος εφα*). Man har mycket omtvistat, huruvida förbundet var af ethisk eller politisk karakter. Det ena var dock hos Grekerna oupplösligt förenadt med det andra. Att Pythagoras velat införa en aristokratisk författning, kan icke förnekas. För

öfrigt var ingen brytning med folket, om icke af politisk natur. Medlemmarne i förbundet delades i *Esoterici* och *Exoterici*. Pythagoras har icke efterlemnat några skrifter, hvarföre det är omöjligt att bestämma, hvad af Pythagoreiska philosophien som är af honom eller af hans anhängare.

Pythagoras flydde efter brytningen med folkpartiet (efter Sybaris' intagande) till Metapontum, men dog under flykten. Att han varit med i Trojanska kriget under namn af Euphorbus, som enligt Homerus blef dödad af Menelaus [20]), står i samband med hans lära om själavandringen.

iterum orco demissum, då han första gången nedsändes till Hades var naturligtvis, åtminstone som det syntes, då han af Menelaus blef dödad, för andra gången skedde det, när han under namn af Pythagoras afled. Så säges om Odysseus [21]) och Æneas [22]), att de 2 gånger besökt de Stygiska vågorna, dock med den skillnad, att de voro lefvande, då de första gången gjorde den färden.

---

[20]) Iliad. 17. 1—60.

[21]) Odyss. II.

[22]) Æn. 6.

LIBRARY OF CONGRESS
0 003 091 379 6

PA 6411
.05
Copy 1

LIBRARY OF CONGRESS
0 003 091 379 6